

Уважаеми проф. Константинов,

С недоумение прочетох интервюто с Вас във в. Култура, публикувано само седмица след доста точната Ви статия в Монитор по повод скандалната процедура за избор на новия/стар председател на БАН. За мен и моите колеги това интервю е една смесица от истини, полустини и очевадни неистини.

Човек едва ли трябва да се учудва особено, когато четете невежите писания, че и откровени клевети за БАН, на всезнайковци като Евгений Дайнов или Андрей Райчев. Единият – драпащ да свали летвата, че да узакони измислената си «професор в ... университет» титла, другият – фактически подкрепящ мафията, с призивите си БАН да продаде, концесионира и прочие «имотите», че да се издържа.

Но когато един математик си позволява същия подход на повърхностни и безапелационни съждения и оценки за работата на колегите си в област, която едва ли толкова добре познава, че и отправя «съвети» към чиновниците да наберат смелост да «реформират» (след като и на пишещия е ясно, че «реформа» в отечеството е синоним на кражба или разсипия), тогава нещата наистина стават страшни.

Простено е и на един журналист да задава «нелепи» въпроси, като този «има ли смисъл да развиваме физика» - макар, че е странно невежество в страна, която най-малкото се кани да строи нова АЕЦ, за която ще са необходими само след броени години няколкостотин специалисти, значителна част от които ще трябва да бъде подготвена точно в този безинтересен сега за студентите факултет. От вашия коментар излиза, че на България и стигат няколко провинциални факултета, които да готвят учители по физика, докато ФзФ към СУ трябва да «преосмисли» дейността си. Аз пък (един лаик в образованието, учен от БАН), се питам, не е ли по-разумно, повечето от тези рояци доказано слаби провинциални факултети, в които почти няма местни преподаватели на ниво, да бъдат закрити, а гастролиращите от София преподаващи - както от СУ, така и от БАН, да си удвоят студентите и заплатите. Или пък част от провинциалните факултети да се съхранят, но само като филиал на (в случая) Физическия Факултет на СУ.

Следва оценката Ви, каква физика има смисъл да развиваме, в коя физика сме имали кадри – от текста Ви, при всичките уговорки излиза, че би трябвало да закрием 90% от направленията. Впрочем, по тази преобърната логика - няма студенти – да закрием съответната наука - и химията (че и «не-приложната» математика) заслужават същата съдба, защото и за тези специалности в СУ кандидат-студентите ги няма никакви.

Медицински факт е, че в БАН никой не ходи на работа. Те използват жалките заплати да си плащат тока примерно и социалните осигуровки. Всеки от тях, който става за нещо, работи настрана. Било във фирма, било по международен проект... Е, това е българската наука, смешна история.

За разлика от Вас, не бих се наела да говоря накуп за всички институти в БАН. Но понеже става дума тъкмо за физическите институти – все на този емблематичен «8-и км», в един от които и аз работя - ами вземете се разходете до 8 км, преди да тиражирате измишльотините на дайновци и райчевци. Уверявам Ви, ще видите светещи прозорци и след 9 вечерта, и в делничните и в почивните дни. И как се връзва тази теза за лентяйстващите, или отдали се на частен бизнес учени (нещо забранено от

закона) - със собственото Ви признание, че и при тези отчайващи условия академичната наука все още стои изненадващо добре сред сравними, че и доста по-напреднали европейски страни. Да, много скоро, ако така продължава престъпната политика на българската управляваща каста, няма да има никакъв «кадрови потенциал», а от създавани с десетилетия научни школи с признание в световната наука, ще остане само спомен. Само, че защо резултатите от тази политика се вменяват като едва ли не вина на учените и БАН – били остарели, средната възраст на хората била висока.

А на последната част от Вашата фраза по-горе човек направо се чуди да се смее ли, да плаче ли... Недоумявам какво му е смешното на това, че българските учени са приети и участват в международни проекти и колаборации – и , че разбира се, по този начин, слава богу, все още оцеляват като учени, независимо от «жалките си заплати». Впрочем, за да е поканен в подобен международен проект, човек трябва да е на достатъчно високо ниво - за уважение, а не за присмех е подобно постижение. Широката публика може и да не си дава сметка за това, но съвременната наука се прави именно по този начин – ами вземете само проектите осъществявани в ЦЕРН, в които българските учени - и от БАН и от ФзФ на СУ активно и успешно участват. Даже и най-богатите държави в Европа не могат да си позволят огромните средства за развитие на този дял от физиката – чест за България и атестат за нивото на ядрената физика у нас е, че беше приета в тази Европейска организация. Между другото, страна като Румъния, която в момента ни изпреварва с бързи крачки, увеличавайки трикратно финансирането за науката и образованието - все още не е приета в ЦЕРН. Най-накрая – участието в такива международни проекти е и почти единственият засега начин да се задържат част от «генийчетата» (според Вашия израз) на България.

На човек като Вас ли трябва да се обяснява за финансираните от ЕС европейски научни мрежи, които обединяват понякога групи от десетки институти и университети. Като правило тези програми не дават пари за допълнителни заплати, но финансират пряко изследователската дейност, взаимния обмен, конференции, аспиранти и млади учени. Проблемът е, че и тези възможности, след приемането ни в ЕС силно се стесниха, защото предполагат съфинансиране на държавите участнички. Но поради тоталната немара на последните години ние сега сме в парадоксалната ситуация да има много повече възможности за развитие за младите учени, но да нямаме налице способни млади хора (а вече и кандидат студенти). Все пак са необходими 2-3 начални години, за да си стъпят малко на краката и да са конкурентно способни да кандидатстват – но никой освен държавата не може в тези години да поеме издръжката им.

Вие изобщо направили ли сте си труда да се поинтересувате какви са постиженията на учените физици (или химиците, биолозите и т.н.), в различните области. Понеже споменавате «обективни измерители за качеството на една наука», можете да прегледате, да речем в Google Scholar, информацията (колкото и да е непълна) за цитируемостта на публикациите на научните сътрудници в Направлението по теоретична и математическа физика (ИЯИЯЕ), за което имам лични наблюдения. Аз погледнах тези данни за Вас – при цялата условност на подобни сравнения - знам, че цитатите в математиката са значително по-малко от тези в теоретичната физика (допускам, че в приложната математика са повече), за ваша информация, над 10 души в нашата лаборатория имат не по-малко от Вашите цитати. Но ако толкова държите да ставате експерт по проблемите на физиката в БГ , поне прегледайте и годишните отчети за дейността на нашия и другите институти на «8-ми км» за последните години.

Ако човек си направи труда да направи някакво обективно сравнение, ще се убеди, че тъкмо физическите институти са все още едни от най-продуктивните и най-интегрираните в европейската наука.

А за да не говорим само за статии и цитати, ето и по-приложен пример. В нашата група има двама души, които се занимават с феноменология на елементарни частици. Резултатите на тези колеги (работещи съвместно с учен от Imperial College, Лондон и учен от ОИЯИ, Дубна) се използват в скъпоструващи експерименти провеждани в Jefferson Lab. А един от тези експерименти за милиони долари всъщност е предложен по идея в статия на нашата колежка. (Между другото Thomas Jefferson National Accelerator Facility е един от многото държавни и чисто научни институти в САЩ.)

Тези учени на световно ниво би трябвало да бъдат, според Вашите призови, моментално изхвърлени от БАН след 2 години, поради навършване на 65 г. Може да увеличите и 5 пъти заплатите след пенсионирането на тези наши колеги, но фойда няма да има никаква, по простата причина, че няма никакви млади хора, които поне малко да са навлезли в тази област. Или да вземем академик Иван Тодоров, който и досега, на почти 75 г., публикува в най-престижни научни списания и всяка година чете цикъл лекции на студентите във ФзФ на СУ (по различни теми!). Разбира, се има и обратни примери, но ако на хората, които вече не са в състояние да работят активно, се предложат някакви бонуси при пенсиониране (както неотдавна направи новият ректор на СУ с част от увеличението на субсидията), това би решило въпроса.

Вие хем сте загрижен за бъдещето на нацията, хем повтаряте в хор с чиновниците от МОН и МФ, че пари за наука няма - има разбира се, но освен, че се краде безумно, бюджетните пари отиват най-вече за чудовищно раздутата в последните години държавна администрация – парите за БАН, даже умножени по 3, пак биха били една нищожна част от тези разходи. Факт е, че отношението на парите за всевъзможна администрация спрямо тези за БАН нарасна в пъти през последните 18 години. И разбира се, това, че академията се съкрати почти наполовина, не само не доведе до двукратно увеличение на заплатите, но, реално, с отчитане на сегашните цени, заплатите на учените бяха трикратно намалени, освен че беше практически спряно финансирането на собствено изследователската дейност.

Не е вярно и, че трябва невъзможно много пари. В съседна Румъния, в 3 последователни години увеличаваха финансирането на науката с 80% и там наистина нещата живнаха, а младите им хора започнаха да се задържат – виждаме го и по конференции, където идват по няколко млади румънци - хора с видимо самочувствие, докато ние не можем да намерим и един млад човек. Известно е колко много пари и време са вложени в изграждането на един научен работник – този национален капитал е престъпно да се пропилява. Не да се закриват институти трябва, а да се вдигнат веднага заплатите на активно работещите учени (минимум до съответните на държавните чиновници) докато все още има хора, които могат да научат младите на нещо. Но най-важното, да се вдигнат 3 пъти стипендиите на докторантите, като допълнително им се осигурят средства за участие поне в 1-2 международни школи на година. Това се прави от години например в Унгария, където няма такъв катастрофален отлив на млади хора. Това ще даде ясен сигнал и на кандидат студентите – особено ако също се поощрят финансово и учителите по природните дисциплини.

И как си представяте, че ще задържим в страната «генийчетата», ако последват съвета Ви и «закрият» основни направления в науката? Впрочем, на нашия семинар (утре, четвъртък, 21.2.08, 13:15 h, ИЯИЯЕ, зала 300), едно такова генийче, подарено на Америка, ще изнесе доклад – считайте се поканен – но докога ли тези млади хора все още ще имат квалифицирана публика при редките си посещения в отечеството... При целия ми песимизъм за бъдещето на науката в България, ще ми се да вярвам, че накрая (с много повече от нужните сега средства), науката ще бъде реанимирана точно като се привлекат хора – осъществили се на Запад, като им се предостави щедро финансиране не само за заплата, но и за изграждане на група млади хора около тях.

В интервюто сте дали яко рамо на две любими мантри на м-р Вълчев, заел се да «реформира» науката в тандем с чиновниците от Министерството на финансите.

Едната, че науката трябва да се развива само в университетите, че изследователски институти като тези в БАН никъде нямало, че била «спомен» от подобни соц - образования. В действителност никоя от академиите в бившите соц-страни не е закрыта – напротив съществуват си наред с университетите, без да водят «стари спорове»... И Вие бегло споменавате, че имало някакви подобни вериги институти във Франция и Германия – двете страни на континента с най-силно развита наука, но това било по изключение. Само, че пропускате да обясните на неосведомения читател, че точно в тези институти «по изключение» работят най-силните учени в тези две страни и в тях се правят най-сериозните изследвания. Не че и там няма напоследък радатели на англо-саксонски модели, но това е дълга тема. Всяка разумна страна развива собствените си традиции и най-многого надгражда, а не унищожава постигнатото, копирайки маймунски чужди образци. Да се редуцира науката до «университетска», при това финансирайки я на «студент», в настоящия момент е равносилно на тотален погром. По-скоро би могло да се помисли за някакъв съвременен аналог на някогашните Единни Центрове, обединяващи няколко академични института със съответните факултети на университета.

Да се финансира този, който е доказал, че може – това означава БАН и няколко университета, които са на ниво, т.е., научните институции, които така или иначе дават и в момента 99% от научната продукция. Вероятно има и отделни способни хора и в останалите университети – те също трябва да имат равен достъп до финансиране. А не да се наливат пари « за стимулиране на университетската наука» в десетки измислени уж - университети, че и отгоре на всичко, под този претекст да се задушава институцията, която – с всичките си кусури, но и с традициите и научните си критерии дава основната част от качествената научна продукция.

Но м-р Вълчев, в тихата си война с БАН, очевидно следва типичния за последните 18 години стил - «да развалим къща, че да направим колиба» (че и тухлите и дворното място да откънем). Следвайки тази политика, Фондът за научни изследвания към МОН 2 години не допускаше проекти от БАН. После взе да се оплаква, че видите ли, според външните одити нямало стойностни проекти. Нищо, че в институтите на БАН се прави над 60 % от науката в БГ - в духа на актуалния виц, че заплата на учените плюс стойността на тяхната научна продукция си е една константа – справка, добавките за докторски в печатницата на дипломи (Югозападния университет), сравнени с тези в БАН.

Стигаме и до другата любима мантра на подчинените на Даниел Вълчев и финансовия министър чиновници – «ще финансираме само «приложна», но не и фундаментална наука и само «приоритетни» проекти.

Като оставим настрана съвсем конкретните приложни проекти, питам се, Вие сериозно ли си мислите, че наука се прави по поръчка, според нуждите на деня, днес за утре, и кой е този проницателен «експерт», който ще отгатне бъдещите перспективни развития, че да заложим точно на тях. Даже и в една Германия са си дали сметка, че залитайки и финансирайки главно «приоритетни» за момента направления (термини много обичани не само от нашите чиновници), са изпуснали и са се оказали изостанали в неочаквано появили се нови направления, понякога от осъзнати връзки между традиционни фундаментални области. Едновременно с определените приоритетни за финансиране области, трябва да се осигури здравословно финансиране на всички основни области, в които има традиции и международно признати постижения.

Нима на един математик трябва да се обяснява, че без «теоретична» наука няма да има и приложна наука. (Прилагам по този повод една статия на Нобеловия лауреат по физика Glashow). И защо «или-или» (едната или другата). Апропо, и теоретичната физика все още оцелява по същите причини, по които оцелява и математиката – минималното - «постоянна връзка с мрежата и хартия и молив». Но за физическото оцеляване на младите това не стига.

Всички сме съгласни, че науката (за някои това са просто «имотите») е последното, досега що-годе пощадено от тоталния грабеж и разруха. Ако и тя рухне, за България няма никакъв шанс. Простете, но ако не бях следила и предишни Ваши медийни изяви (и повечето с одобрение), щях да реша, че Вашият текст по повод физическите институти към БАН («имотите на 8 km» , Watson!), си е откровена поръчка на мафията... Най-малкото, не помага с нищо.

Накрая – разбира се, с много от вашите оценки за дереджето на БАН и пасивната и неадекватна роля на неговото настоящо ръководство съм напълно съгласна. В Гражданското движение за защита на науката и образованието, от една година се опитваме наред с натиска върху управляващите (заедно с колеги от университета), да раздвижим и блатото в Общото събрание на БАН. Може би, заети досега с работата си, сме закъснели, а и на никого от нас не му се губи много време с тази, почти обречена, поради обичайната пасивност на мнозинството, дейност.

Поздрави,

Ст.н.с. д.ф.н. Валентина Петкова
(ИЯИЯЕ, Лаборатория по теория на елементарните частици)

P.S. Писмото ми изразява мнението и на други мои колеги в лабораторията.

20.02 – 05.3.2008